

darulfunun ilahiyat

Başvuru: 24.09.2024
Revizyon Talebi: 31.10.2024
Son Revizyon: 17.11.2024
Kabul: 18.11.2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Ürdün'de Aile Arabuluculuğu

Family Mediation in Jordan

Süheyla Akçay Biçen^{*}

Öz

Bu makale Ürdün'de 2013'te kanuna dahil edilen ve 2014'te faaliyetlerine başlayan aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin aile arabuluculuğunu nasıl uyguladığını ele almaktadır. Arabuluculuk Ürdün'de Medeni kanuna 2000'li yılların başında dahil edilmesine rağmen aile hukukuna tatbik edilmesi daha ileri bir tarihe ertelenmiştir. Aile arabuluculuğu şer'î mahkemelere bağlı olarak kurulan aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinde uygulanmıştır. Uygulamaya başladığı yıldan itibaren Ürdün toplumunda olumlu bir etkiye sahip olduğu için zamanla ofis sayısı artırılmıştır. Burada uygulanan aile arabuluculuğu boşanma arabuluculuğundan ibaret olmayıp aileye taalluk eden pek çok konuyu mündemiçtir. Ayrıca halkı Müslüman olan Ürdün'ün aile arabuluculuğu modeli şer'î ölçüler ve sosyal gerçekliklere dayanmaktadır. Bu yönüyle yerel ve halkın ihtiyaçlarına cevap veren bir model olması aileler arasında vuku bulan anlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmış ve halk üzerinde etkisini artırmıştır. Bu çalışma Ürdün'de aile arabuluculuğunun uygulandığı aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerini ve çalışma sistemini ortaya koyarak Türkiye başta olmak üzere aile arabuluculuğunu uygulayacak olan ya da hali hazırda uygulayan devletlere örneklik teşkil etmesi için bir model sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Arabuluculuğu, Ürdün, Uyuşmazlık, Sulh, Aile Arabuluculuk Ofisleri

Abstract

This article examines how the family reform, mediation, and conciliation offices in Jordan, which were incorporated into law in 2013 and began their activities in 2014, implement family mediation. Although mediation was included in the Civil Code in Jordan in the early 2000s, its application to family law was postponed until a later date. Family mediation was implemented through the family reform, mediation, and conciliation offices established under Sharia courts. Since its implementation, the number of these offices has increased over time, having had a positive impact on the Jordanian society. The family mediation practised here is not limited to divorce mediation but addresses many family-related issues. Moreover, the family mediation model in Jordan, where most population is Muslim, is based on Sharia principles and social realities. In this regard, being a model that meets local and public needs has facilitated the resolution of disputes between families and increased its societal impact. This study aims to provide a model for states that either plan to implement or are currently implementing family mediation, particularly Türkiye, by presenting the family reform, mediation, and conciliation offices in Jordan and their working system.

Keywords: Family Mediation, Jordan, Mediation, Dispute, Sulh, Family Mediation Offices

* **Sorumlu Yazar:** Süheyla Akçay Biçen (Arş. Gör.), İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye.
E-posta: suheylaakcay247@gmail.com ORCID: 0000-0001-5224-2990

Atf: Akçay Biçen, Süheyla, "Ürdün'de Aile Arabuluculuğu." *darulfunun ilahiyat* 35, 'Aile Arabuluculuğu' Özel Sayısı (2024): 77–98.
<https://doi.org/10.26650/di.2024.35.1555105>

Extended Summary

This article examines the family mediation model of Islamic Family Law as an alternative dispute resolution method in Jordan. This research argues that Jordan should serve as an example for studies on family mediation and models to be implemented, as it is a country with a Muslim majority population and offers a model based on its social realities. This study consists of an introductory section, including a literature review and the importance of the subject, followed by five main headings. The first heading addresses alternative resolution methods for family disputes in Jordan. The second heading examines the establishment of family reform, mediation, and conciliation offices, which are the application centres for family mediation. The third heading analyzes the working system of these offices. The fourth heading discusses the purposes and importance of the offices, and the fifth and final heading outlines the role these offices play in resolving family disputes.

Different countries have varied practises for alternative resolution methods in family disputes. In Jordan, there are two methods: arbitration and family mediation. Arbitration, which was introduced in Jordan's 1976 Personal Law, is included under the divorce section, titled *et-tefrik li's-şikâk ve'n-nizâ'*. It has maintained its place in the personal law statutes enacted later and continues to be implemented in the same section in the most recent law from 2019. According to Articles 126 and 127 of this law, when one of the spouses applies to the court due to incompatibility and conflict, and the judge is unable to reconcile them, the case is referred to arbitrators. The arbitration process begins when the case is transferred to the arbitrators. In short, arbitration is an alternative resolution method that is fully dependent on the judicial system.

Family mediation has been a global topic of interest since the early 2000s. In Jordan, the mediation law was published in the official gazette on April 30, 2003, as a temporary law for regulating civil law disputes. In 2006, the mediation law replacing the temporary law was enacted. Although mediation was part of civil law, it was not incorporated into family law until 2013. In 2014, *mekâtibi'l-islahi ve'l-visâtati ve't-tevfiki'l-user'i*, or family reform, mediation, and conciliation offices, were established and became operational. Initially opened in pilot regions, these offices expanded as they produced positive societal results.

Family reform, mediation, and conciliation offices were established under the sharia courts. Emphasising agreement and reconciliation before judicial proceedings, these offices are an important alternative method for preserving family structures in Jordanian society and resolving conflicts within families. They do not only assist couples in the divorce process. These offices provide services such as family consultations, resolving family disputes consensually, and educating those about to marry. They also aim to organise family-related courses, conduct research, and especially mediate between family

members. Ultimately, the success of these offices has contributed to the restoration of marriages on the verge of collapse and a reduction in divorce rates.

The growing influence of Jordanian family reform, mediation, and conciliation offices in society is due to the fact that their working system is based on promoting peace within the framework of Sharia principles while keeping family members as far from the court system as possible. In line with this purpose, the offices' services preserve family privacy by resolving disputes outside court. There are two ways to apply to these offices: cases referred from the court and direct applications from the parties. One of the main features of these offices is that procedures are concluded in a short period, typically within 30 days of the application.

Moreover, the family mediation model in Jordan is firmly rooted in social realities, setting it apart from the Western models of family mediation. The Jordanian family mediation experience is better suited to the society because, apart from non-Muslims, the Muslim-majority population prefers local solutions over imported European-based ones. This feature enhances the functionality of family mediation in Jordan, making it a model for other countries. In particular, countries that are newly implementing family mediation should consider the sociological, religious, and historical contexts of their populations. The study emphasises the significance of this argument in Jordan's case.

To evaluate the concrete impact of family reform, mediation, and conciliation offices in Jordan, the statistical data from the Jordanian judiciary were examined. Issues such as compensation for women in cases where husbands divorce without cause, alimony (for women, children, medical needs, education, iddah, and relatives), termination of alimony, housing fees, *hidâne* (custody) fees, visitation rights, prevention of a daughter's marriage by her guardian, dowry disputes, inheritance disputes, travel permissions, financial payments, the reduction of certain rights, and various other family-related issues are discussed and resolved in family reform, mediation, and conciliation offices. In addition to the services provided before and during the divorce process, many other family matters are resolved in these offices. The study covers the issues the offices have handled since they were established, detailing the extent to which consensus has been reached on each matter, using statistical data. The results and number of applications for 2023 are also presented.

In conclusion, the study makes several recommendations: First, family mediation based on the consent of both spouses should be implemented, as the willingness of the spouses to mediate will facilitate the resolution of disputes. Second, following Jordan's example, family mediation should not rely on a single field expert. Mediators from theology, psychology, sociology, and law should be available, with relevant experts consulted depending on the nature of the dispute. This multidisciplinary approach will result in a more comprehensive application. Third, confidentiality must be strictly observed during

mediation. By adhering to this principle, the parties will feel more comfortable revealing the source of their issues, enabling the mediator to find more effective solutions. Fourth, as in Jordan, couples should be able to sign the mediation results and submit them to the enforcement authorities. If one party fails to comply with the agreement, the other should be able to file a claim. Fifth, family mediation should not be expensive or cost-prohibitive, as is the case in some countries like France. Instead, it should be free of charge or low-cost, as high fees would limit demand and reduce the influence of mediation.

Giriş

Aile arabuluculuğu hiç şüphesiz uygulandığı her ülkede farklı bir sistem ve yöntemle tatbik edilmektedir. Ürdün’de aile arabuluculuğu kâdilkudât tarafından şer’î mahkemelere bağlı olarak kurulan aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinde uygulanmaktadır. Eşlerin evliliklerinin devamı ve muhafaza edilmesine dönük olarak faaliyet gösteren bu ofisler Ürdün toplumunda önemli bir role sahiptir. Bu doğrultuda aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin kurulma şekli ve amaçları, çalışma sistemleri, aile hayatının korunması ve devamında bu ofislerin koruyucu görevleri ve etkileri incelenmiştir.

Bu çalışma aile içi uyuşmazlıklarda alternatif çözüm yöntemi olarak uygulanan aile arabuluculuğu uygulamasını Ürdün özelinde ele almayı hedeflemektedir. Aile arabuluculuğunun nasıl uygulandığını ve bunun ailevi ilişkilere nasıl yansıdığının çerçevesini çizmektedir. Ayrıca aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin çalışma sistemlerini, hedeflerini, aile hayatının korunması ve talak sayılarının azalmasındaki olumlu etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Önceki çalışmaları zikretmek çalışmanın akademik katkısının ortaya konulması adına önemlidir. Ahmet Temel’in “İslam Aile Hukukundaki Arabulucu-Hakemlik Uygulamasının Türkiye’de Aile Arabuluculuğuna Muhtemel Katkıları” adlı çalışması İslam aile hukukunda gelişmiş arabulucu-hakemlik kurumunun Türkiye’de uygulanacak olan aile arabuluculuğu modelinde dikkate alınmasını öneren bir muhtevaya sahiptir. Bu çalışma aile arabuluculuğu uygulamasına İslam hukukunda geliştirilmiş hakemlik ve sulh uygulamaları çerçevesinde yapılabilecek katkıyı ortaya koyarak aile arabuluculuğunun Türkiye’de çok daha işlevsel olarak uygulanabileceğini iddia etmektedir.

Cem Özcan’ın “Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu” adlı çalışma 2000’li yıllarda yasaya dahil edilen ve halen Fransız yargı sisteminde uygulanan aile arabuluculuğunu içermektedir. Çalışma Avrupa’da önemli bir model olarak kabul edilen Fransız aile arabuluculuğu sistemini ortaya koymaktadır.

Erhan Fırat’ın “Amerika’da Aile ve Boşanma Arabuluculuğuna Yönelik Uygulama Model Standartları” adlı makalesi ABD’de aile arabuluculuğu yönünde çok sayıda özel düzenlemelerden birini oluşturan Aile ve Boşanma Arabuluculuğuna Yönelik Uygulama Model Standartları adlı hukuki düzenlemeyi ele almaktadır. Çalışmada söz konusu hukuki düzenlemenin tarihsel gelişim sürecine ve hükümlerine değinilerek Türk hukuku için benzer bir düzenlemenin yararlı olup olmayacağı üzerinde durulmuştur.

Mustafa Taş’ın “Mısır’da Tahkim Müessesesi ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları” çalışması Mısır Medeni Kanunlarındaki tahkim uygulamasını ve aile mahkemeleri çatısı altında bulunan arabuluculuk merkezlerini ele almaktadır.

Gerek dünyada çeşitli ülkelerde uygulanan aile arabuluculuğu ve gerek Türkiye’de uygulanması öngörülen aile arabuluculuğu ile ilgili çalışmaların son zamanlarda arttığı görülmüştür. Ürdün’de 2014 yılından beri uygulanan aile arabuluculuğu ile ilgili Türkiye’de herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmamızın aile arabuluculuğu literatüründeki bir boşluğu dolduracağı düşüncesindeyiz.

Ürdün’de Aile İçi Uyuşmazlıklarda Alternatif Çözüm Yöntemleri

Bireyler arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesinde temel çözüm yöntemi yargı yoludur. Ancak nüfusun zamanla artması ve yargı davalarının çoğalması anlaşmazlıkların çözümünde alternatif yöntemlerin doğmasını gerektirmiştir.¹ Bu bağlamda arabuluculuk, tahkim, uzlaşma, müzakere, tarafsız ön değerlendirme, vakıaların saptanması ve kısa duruşma gibi çeşitli yöntemler alternatif uyuşmazlık çözüm yolları olarak zikredilmektedir.² Ürdün’de aile içi uyuşmazlıklarda alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri ve tahkim olmak üzere iki farklı uygulama vardır. Islah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin karşılığı olarak *Mekâtibu’l-ıslah ve’l-visâta ve’t-tevfiki’l-user’î*³ kullanılmaktadır. Tahkim ise kanunda *et-Tefrik li’ş-şikâk ve’n-nizâ* başlığı altında bulunmaktadır.

Tahkim Ürdün’de daha uzun süredir yer alan ve uygulanan çözüm yöntemi olup 1976 tarihli Ahvâl-i Şahsiyye Kanununda bulunmaktadır. Bu tarihten sonra 2010 ve 2019’da olmak üzere iki Ahvâli Şahsiyye Kanunu çıkarılmıştır. 2019 tarihli son kanunun boşanma bölümünde *et-Tefrik li’ş-şikâk ve’n-nizâ* başlığı altında 126. ve 127. maddelerinde yer verilen bilgilere göre taraflardan kadın, niza (şiddetli geçimsizlik, uyuşmazlık) ve şikak (evlilik birliğinin temelden sarsılması) sebebiyle evlilik hayatının devam edemediğini iddia ederek tefrik talep etmesi durumunda mahkeme aralarını bulmaya çalışır, bunun mümkün olmadığı durumlarda hakim kocaya eşiyile uzlaşması için uyarıda bulunur ve bir aydan az olmamak üzere davayı erteler. Bu sürenin bitiminde sulh gerçekleşmezse hakim davayı hakemlere yönlendirir. Aynı sebeple davacının koca olduğu durumlarda mahkeme aralarını uzlaştırmaya çalışır bunun mümkün olmadığı hallerde hakim bir aydan az olmamak üzere davayı erteler. Bu vakit geçtikten sonra sulh gerçekleşmez ve anlaşmazlık devam ederse hakim davayı hakemlere devreder.⁴

1 Muhammed Abdullah es-Serhân, “el-Visâtatu fi’-Kânûni’l-Ürdünî”, 71.

2 Aktürk, “İslam Hukukundaki Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının Türk Aile Hukukuna Mukayesesi”, 94-95.

3 “Mekâtibu’l-İslâh ve’t-Tevfiki’l-Userî-Dâirattü Kâdîlkudât”.

4 2019 Tarihli Ahvali Şahsiyye Kanunu (126. madde)

“Kanunu’l-Ahvâli’ş-Şahsiyye-2019”.

Davanın hakemlere devredilmesiyle birlikte tahkim süreci başlar. Öncelikle kadının ailesinden bir, kocanın ailesinden bir hakem olmak üzere adalet sahibi ve sulha güç yetirebilecek iki hakem tespit edilir. Tarafların ailelerinden hakem bulunmadığı durumda hakim, tecrübe sahibi, adaletli ve sulh kabiliyeti olan iki kişiyi hakem olarak tayin eder. Hakemlerden zararın sebebini araştırarak eşler arasında sulhu sağlamaları beklenir. Bunu gerçekleştiremedikleri zaman ise hakemler tarafından haksızlığın kadından kaynaklandığı durumlarda hul'; kocadan kaynaklandığı durumlarda ise bâin talak kararı verilir. Hakemlerin süreç boyunca meydana gelen tüm gelişmeleri rapora kaydetmeleri ve bu raporun hakim tarafından tasdik edilmesi elzemdir. Hakimin kanuna uygun olduğu müddetçe hakemlerin kararını onayladığı ifade edilmektedir. Netice itibariyle niza ve şikak sebebiyle verilen tefrik kararı bâin talak hükmünde kabul edilmektedir.

Ürdün'de aile içi uyuşmazlıklarda alternatif çözüm yöntemi olarak yukarıda her ne kadar ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri ve tahkimden bahsetsek de arabuluculuğun gayri resmi ve resmi olmak üzere iki şekilde yürütüldüğünü ifade etmek gerekir. Gayri resmi arabuluculukta eşler arasında vuku bulan anlaşmazlıklarda tarafların ailelerinin devreye girerek sorunları çözüme kavuşturmaya çalışmaları söz konusudur. Ailelerin çözüm bulamadıkları daha ağır meselelerde aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri sorumluluk almaktadır.⁵Bununla birlikte zikre değer bir diğer husus ofislerin kurulmasından önce tarafların talebi ve avukatların kabulü neticesinde avukatların eşler arasında arabuluculuk yapmasıdır. Bizim çalışmamız ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri yani resmi aile arabuluculuğunu içerdiğinden gayri resmi aile arabuluculuğuna sadece burada değinmekle iktifa ediyoruz.

Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri 2013 tarihli 17 sayılı kanun ile mevzuata eklenmiş olup aynı sene Aile Islah ve Uzlaştırma Müdürlüğü kurularak 1959 tarihli 31 sayılı şer'î muhâkemât usûlü kanununun 11. maddesine dayanarak resmi gazetede yayınlanmıştır.⁶ Bu müdürlük ihtiyaçlar doğrultusunda şer'î mahkemelerin bünyesinde ofislerin kurulması ve yönetilmesini üstlenmiştir. Ayrıca eşler arasında boşanmaya sebep olan problemleri samimi bir usulle insanların bilinçlendirilmesi, evlilik hak ve sorumluluklarının gündemlerine getirilmesi yoluyla çözülmesi hedeflenmiştir.⁷

5 Sena Cemil el-Hıntî, "et-Ta'sîl el-Fıkhî li Amel Mekâtibi'l İslâhi'l Üserî fi'l Mehâkim eş-Şer'iyeti'l-Ürdüniyeti", 239.

6 "Nizâm Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî".

7 Ahmed Nasır el-Muvâcede, Velâ Abdül Fettah es-Serâyera, "Devru Mekâtibi'l-İslâhi'l-Userî fi'l-Haddi mine't-Talâki min Vechihi Nazaru'l-Ezvâc el-Mütেকâdeyn fi'l-Mehâkimi'ş-Şer'iyeti fi'l-Müctema'l-Ürdüni", 748.

Bu ofisler, ailede meydana gelen anlaşmazlıkların çözüme kavuşturularak evlilik birliğinin korunmasını hedeflemektedir. Bu doğrultuda şer'î ve toplumsal istişarelerden istifade edilerek eşlere nasihat edilmesi ve aralarındaki sorunların çözümü için çaba sarfedilmesi zikre değerlidir. Zira ailenin ihtiyaç duyduğu doğru yönlendirmelerle evlilik bağlarının devamlılığı sağlanmış olur. Ayrıca ailenin yapısını ve güvenliğini tehdit eden problemlerden aile bireylerini korumak ve bu sorunlarla şer'î ölçütlere göre mücadele etmek bu ofisler için önemli ve gereklidir.⁸

Ürdün Aile Islah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofislerinin Kuruluşu

Tarihin ilk zamanlarından modern çağa kadar var olan insan ilişkileri beraberinde anlaşmazlıkları da getirmiştir. Yazılı kaynaklar, kadim bir geçmişe sahip olduğu görülen aile arabuluculuğunun, farklı medeniyetlerin ve hukuk sistemlerinin birikimi ile geliştiğini ifade etmektedir. Öyle ki; Asur, Babil, Sümer ve Mısır medeniyetlerinde bazı yönleriyle aile arabuluculuğu olarak vasıflandırılabilir çeşitli örnekler zikredilmektedir. Geleneksel aile arabuluculuğundan modern anlamdaki arabuluculuk uygulamalarına geçiş sürecindeki ilk adımların temeli 1899 ve 1907 tarihli Lahey Sözleşmelerine dayanmaktadır. Aile arabuluculuğu da dâhil olmak üzere modern arabuluculuğa en yakın uygulamalar, ilk olarak 1960'lı yıllarda ABD'de yürürlüğe giren Yurttaşlık Kanunu ile hayata geçirilmiştir. Avrupa'daki aile arabuluculuğuna dair ilk uygulamalar ise sivil toplum kuruluşları ve uzmanlaşmış özel sektör temsilcilerinin katılımıyla İngiltere'de gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamaların ardından söz konusu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi Almanya ve Fransa gibi ülkelerde gelişerek özellikle Avrupa Komisyonu tarafından 19 Nisan 2002 tarihinde hazırlanmış olan Yeşil Kitap (Green Paper) ile bir hukukî zemine oturmuştur. Türkiye'de de Avrupa'daki sürece benzer çalışmalar yapılmış ve 7 Haziran 2012 tarihinde 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu çıkarılmıştır. Böylece aile uyuşmazlıklarının alternatif yöntemlerle çözüme kavuşturulmasının önü açılarak arabuluculuk ilk kez yasaya dahil edilmiştir.⁹

Aile arabuluculuğunun genel olarak tarihi süreci kısaca bu şekilde özetlenebilirken İslam hukukundaki yerine temas etmek önemlidir. Aile içi uyuşmazlıklara ilişkin sulh ve hakemlik uygulamalarının temeli Nisa suresi 35. ayetine dayanmaktadır.

“Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.”¹⁰

8 Sena Cemil el-Hintî, “et-Ta’sîl el-Fıkhî li Amel Mekâtibi'l İslâhi'l Üserî fi'l Mehâkim eş-Ser'iyeti'l-Ürdüniyeti”, 238.

9 Çelik, “Aile Uyuşmazlıklarının Çözümü Bağlamında Arabuluculuk Türleri ve Modelleri”, 1536-38.

10 Nisa, 4/35.

Ayeti kerimeden tahkim ve sulh yöntemlerinin meşruiyeti sarıh bir şekilde anlaşılmaktadır. Eşler arasındaki geçimsizlikte sulhun sağlanması, ailenin korunması ve devamı bakımından dikkate değerdir. Aynı şekilde anlaşmazlıkların çözümü amacıyla hakem tayin edilmesi ailelerin muhafaza edilmesi için önemlidir.¹¹

Arabuluculuk uygulaması Ürdün'de 2000'li yılların başında yargıya dahil edilmiştir. Medeni hukuk çekişmelerinin düzenlenmesi için muvakkat olarak çıkarılan arabuluculuk kanunu Ürdün'de 30 Nisan 2003'te resmi gazetede yayınlanmıştır. 2006 yılında ise muvakkat kanunun yerini alan arabuluculuk kanunu çıkarılmıştır. Resmi gazetede yayınlanmasının ardından uygulanmaya başlanan bu kanun medeni kanun meseleleri için çıkarılmasına rağmen aile ile ilgili konulara tatbik edilmemiştir.¹²

2013 yılında ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri yönetmeliğe dahil edilmiştir. Ardından bu ofisler için müdürlük kurulması resmi gazetede yayınlanmıştır. Söz konusu müdürlük ihtiyaca binaen her şer'î mahkemede kurulacak ofislerin yönetiminden sorumlu olup taraflar arasında talaka neden olan anlaşmazlıkları samimi bir şekilde insanları bilinçlendirerek, evlilik hak ve sorumluluklarını hatırlatarak çözüme kavuşturmayı üstlenmiştir. Şer'î mahkemeler ailevî uzlaşısı ve sulhu önemseyen ve icraatlarını bu ilke doğrultusunda yapan kurumlar oldukları için aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri bu mahkemelere bağlı olarak kurulmuştur. Şer'î mahkemelerin talebi üzerine aileler arasında meydana gelen ihtilafların çözülmesi ve artan boşanmaların önüne geçilmesi amacıyla yönetmeliğe dahil edilen bu ofisler 2014 yılında kurularak faaliyete geçirilmiştir.¹³

Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri müdürlüğü 2014 yılında Amman, İrbid ve Zerkâ olmak üzere üç pilot bölgede işlemlere başlamıştır. Müdürlüğün amacının gerçekleşmesi ve başarısının artması için ofislerin sayısı 2022 yılında 25'e ulaşmıştır.¹⁴

11 Mohamed Khalaf Banu Salama, "Mediation is a Means Settling Family Disputes: Study on the Jordanian Personal Status Law", 70.

12 Muhammed Halef Beni Selâme, Nasr Muhammed Sa'îd el-Bel'âvî, "Tesviyetül'l-Münâzaati'l-Medeniyyeti bi'l-Vâsîti (Dirâsetün fi Kânûni'l-Visâti li Tesviyetil'l-Münâzaati'l-Medeniyyeti'l-Ürdünî Rakam 12 li Seneti 2006 m)", 138.

13 Ahmed Nasır el-Muvâcede, Velâ Abdül Fettah es-Serâyera, "Devru Mekâtibi'l-İslâhi'l-Userî fi'l-Haddi mine't-Talâki min Vechihi Nazaru'l-Ezvâc el-Müttekâdeyn fi'l-Mehâkimi'ş-Şer'iyyeti fi'l-Müctema'l-Ürdünî", 748.

14 "Nizâm Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî".

Aile İslah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofislerinin alışma Sistemi

Toplumun temelini oluşturan aile yuvasının dağılmaması amacıyla arabuluculuk müessesesinin aktif hale getirilmesi toplum için önemi haizdir. Özellikle mahkeme sürecine geçmeden önce bireyler arasında ikna yolunun tercih edilerek tarafların ikna edilmesi Kur'anın da tavsiye ettiği bir yoldur.¹⁵Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri "et-Terâdı kable't tekâdı ve'l-vifâk kable'ř-şikâk" ilkesini esas alan kurumlardır. Bu amaçla Ürdün toplumunda aile yapısının korunması ve ailede ortaya çıkan çekişme ve ihtilafların giderilmesi için önemli bir alternatif çözüm yöntemi olarak varlığını korumaktadır. Ailevî istifaerelerin yapılması, aileler arasında cereyan eden geçimsizliğin rızaya dayalı samimi bir yolla sona erdirilmesi, evlenecek kişilerin eğitilmesi gibi hizmetleri önemseyen bu ofisler ayrıca aile ile ilgili derslerin tertip edilmesi ve bu alanda araştırmaların yapılması ve özellikle aile bireyleri arasında arabuluculuk yapılması gibi hedeflere sahiptir. Tüm bunlarla elbette dağılmaya yüz tutan evliliklerin ıslah edilmesi ve boşanmalara elden geldiğince engel olma gayesine ulaşılmak istenmiştir. Ayrıca aile içinde ortaya çıkan problemler ve ihtilafların yol açabileceği olumsuz etkilerden çocukların korunması bu ofislerin temel hedefleri arasında yer almaktadır.

Uyuşmazlıkların yargısal yollarla çözümlenmesinin yanı sıra, arabuluculuk ve diğer alternatif çözüm yöntemlerine başvurulmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Alternatif zm yolları, yargısal süreçlere kıyasla daha ekonomik olmaları, zaman bakımından daha kısa sürede sonulanmaları, tarafların her ikisinin de memnuniyetini sağlayabilmeleri, taraflar arasındaki iletişimin ciddi çatışmalara veya kopukluklara yol açmadan sürdürülmesine olanak tanınmaları ve sürecin gizlilik ilkesine dayalı olarak yürütülmesi gibi avantajlarla ne çıkmaktadır.¹⁶ Ürdün aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin çalışma sistemi de şer'î ölçütler çerçevesinde sulhun sağlanması ve çekişmeli aile bireylerinin yargı sisteminin süreçlerinden elden geldiğince uzak tutulmasına dayanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ofis hizmetleri yargıya taşınmadan anlaşmazlıkları çözerek ailenin mahremiyetini muhafaza etmeye gayret etmektedir.

Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri kanunu gereğince bu ofislerde şu uygulamalara riayet edilmektedir:

1. a) Bu ofisler aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri kanununun 7. maddesine istinaden şer'î mahkemelerden kendilerine havale edilen meselelere bakar.

b) şer'î mahkemelerden bu ofislere gelen davalar dışında doğrudan kendilerine

15 şen, "İslâm Hukukunda Arabuluculuk", 117-18.

16 Dağlioğlu, "Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk", 558.

yapılan başvurulara da bakar. Mahkemede bir dava açılmaksızın şer'î mahkemelerde görülen aile hukuku ile ilgili meseleler için eşlerden biri veya ikisi doğrudan bu ofislere başvurabilmektedir.

Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri, anlaşmazlık yaşayan aile bireylerini yargıya başvurmadan karşılıklı uzlaş ve anlaşmaya yönlendirmeyi teşvik eder. Bunun neticesinde bireyler hem uzun ve zahmetli yargısal süreçlere tabi olmazlar hem de bu ofislere başvurulması, hakimlerin iş yükünü hafifleterek mahkemelerdeki dava sayısını azaltır.¹⁷

2. Ofis müdürlüğüne kâdılkudâtın onamasına bağlı olarak şer'î yargı meclisinin kararıyla tayin edilmiş bir memur getirilebilir. Bunun yanında bir hakim ya da kâdılkudâtın ve şer'î müdürün onayı ile tayin edilmiş ilahiyat ya da ilahiyat ve hukuk bölümlerinden mezun olmuş denk ve tecrübeli bir memur getirilebilir. Aile Islah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanunu, 5. maddesi, b bendi)

Ofise atanan müdür anlaşmazlıklara bakması için bir veya daha fazla üye belirler. Müdür üye sayısını kanunda belirtildiği gibi ihtiyaca göre tespit etmektedir. Aile Islah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanunu, 5. maddesi, a bendi) Müdürün kendisi anlaşmazlık meselesine bakabilmekle birlikte meselenin içeriğine göre üyelere en yetkilisine tevdi edebilir. Zira üyenin uzmanlık alanı ve tecrübesi göz önünde bulundurularak meselenin en iyi şekilde çözülmesi hedeflenmektedir.

Aile Islah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanununun 6. maddesi, b bendi gereğince “Üyenin seçiminde tecrübe sahibi ve ıslah konusunda yetkili olmasına; ilahiyat, hukuk, sosyoloji, psikoloji veya eğitim fakültelerinden mezun olmasına dikkat edilir.” Dolayısıyla kanunun da vurguladığı gibi üyelerin seçiminde deneyim şartı ve sulha güç yetirebilme vasfı oldukça önemlidir.

Netice itibariyle ofiste üyelere sorumlu bir müdür ve müdür de dahil tüm üyelere sorumlu bir hakim ya da kadılıkudat dairesinin atadığı bir memur görevlidir. Söz konusu ofis müdürünün ofise yönlendirilen anlaşmazlığa veya evli çiftlerden birinin talebi üzerine gelen anlaşmazlığa bakmak için bir heyet kurması elzemdir. Bu heyet, uygun gördüğü bir yolla iki tarafı da ofise davet ederek şer'î ölçütlere münasip olmak üzere ailenin mahremiyetini de koruma şartıyla taraflar arasında ittifak sağlamaya ve ihtilafları çözmeye çalışır.¹⁸

17 Sena Cemil el-Hintî, “et-Ta’sîl el-Fıkhî li Amel Mekâtibi'l İslâhi'l Üserî fi'l Mehâkim eş-Şer’iyyeti'l-Ürdüniyyeti”, 239.

18 “Nizâm Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfîki'l-Userî”.

3. Kanun koyucu Aile İslah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanununun 9. maddesi, a bendinde ofis üyesine oturumları yönetme ve niza'nın araştırılmasında faydasının dokunacağını düşündüğü kişilerden yardım alma yetkisi vermiştir. Tıpkı tahkimde olduğu gibi sulhun gerçekleştirilmesi için bireylerin yakın çevresinden yardım alınması önemli bir noktadır. Çünkü anlaşmazlık yaşayan bireyin altını çizmediği veya bahsetmediği bir konunun akraba veya arkadaşları tarafından dile getirilmesi pekala mümkündür. Çözüm konusunda ofis üyelerine böyle bir takdir hakkı verilmesi sulhun gerçekleştirilmesi için gösterilecek çabanın alanını genişletmektedir.

4. Aile İslah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanununun 9. maddesi, b bendi gereğince ıslah heyeti anlaşmazlık tarafları ile toplanır ve şer'î ölçütlere göre ve uygun gördüğü şekilde aralarında uzlaşma/tevfik sağlamaya ve ıslah etmeye çalışır. Bu maddede sulh ve tevfik kavramları kullanılmıştır. Yani eğer taraflar arasında sulh gerçekleşmezse heyetin taraflar arasında uzlaşma/tevfik sağlamaya çalışması gerekir. Tevfik de yasal arabuluculuk kavramına en yakın ıstilahtır.

5. Eğer taraflar arasında sulh sağlanırsa ve bu uzlaşmayı belgelemek isterlerse, taraflar ve ofis müdürü sulh belgesini imzalar. Bu belgenin resmî olarak onaylanması ve icra edilebilir bir nitelik kazanması için mahkemeye sunulması gerekmektedir. (Aile İslah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanunu'nun 11. maddesi, a bendi). Bu kanun maddesi, taraflara arabuluculuk sonucunda vardıkları uzlaşmayı resmî bir belgeye dönüştürme imkânı sunmaktadır.

6. Eğer taraflar arasında bir sulh sağlanamazsa, ofis müdürünün bu durumu davanın sevk edildiği şer'î mahkemeye bildirmesi gerekmektedir. Ancak dava, şer'î mahkeme tarafından yönlendirilmemişse, ofis müdürü taraflara, anlaşmazlığı çözmek için yetkili mahkemeye başvurma hakları bulunduğunu açıklamakla yükümlüdür. (Aile İslah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanunu, 11. maddesi, b bendi)

7. Ofise gelen anlaşmazlık davası yapılan başvurudan itibaren otuz gün içinde bitirilmesi gerekir. (Aile Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanunu, 10. maddesi) Ofislerin ön plana çıkan temel özelliklerinden biri de arabuluculuk işlemlerinin otuz gün gibi kısa sürede sonuçlandırılmasıdır. Yargıya başvurmak belli başlı prosedürleri gerektirdiği gibi uzun süre devam etmesi sebebiyle tarafların sonuç almasını zorlaştırabilmektedir. Elbette bireyleri yıpratması ve yorması gibi kaçınılmaz etkileri de vardır. Bu nedenle alternatif anlaşmazlık çözüm yöntemini uygulayan aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri tarafları yargısal süreçlerin yorucu etkilerinden uzak tutarak kısa zamanda davayı sonuçlandırmaktadır.

Ürdün Aile İslah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofislerinin Amaçları Çerçevesinde Önemi

Ailede yaşanan sorun ve problemlerin çözülmemesi bir süre sonra bireyler için yıpratıcı bir hale dönüşebilmektedir. Aile birliğinin devam etmesi veya sonlanması farketmeksizin iki durumda da bireysel ve ortak beklentilerin karşılanması önem arz etmektedir. Bu durumlarda dışarıdan bir desteğe gerek duyulduğundan ve özellikle tarafsız diyebileceğimiz bir arabulucunun desteğiyle mahkeme olmaksızın tarafların ortak yararını gözeterek ortak bir paydada buluşma ihtiyacı özelde ailenin genelde toplumun yapısını devam ettirmeye büyük katkısı vardır.¹⁹ Binaenaleyh aile arabuluculuğu müesseselerinin ortaya çıkışından önce ailede meydana gelen anlaşmazlıkların giderilmesinde aile büyükleri ve akrabalar önemli rol üstlenmişlerdir. Ancak özellikle modern zamanda akraba ve yakınların tarafların arasını bulmak yerine kendi yakınına haklı çıkarma çabası tarafların arasını daha fazla açmaya sebep olmuştur. Bu nedenle arabulma işi dışarıdan tarafsız bir kişinin müdahalesini gerektirerek gayri resmi olarak daha önce yapılan arabuluculuk işlemi resmi hüviyet kazanarak devletin uhdesinde tatbik edilmeye başlamıştır.

Aile arabuluculuğu zaten dünyada özellikle 2000'li yıllardan sonra gündemde tutulan bir mesele haline gelmiştir. 1998 yılında Avrupa Konseyi tarafından aile arabuluculuğu ile ilgili hazırlanan tavsiye kararlar resmi olarak kabul edilmiştir.²⁰ Her ne kadar bu tavsiyelerin odağı boşama ve ayrılığın sonuçları olsa da bu tarihten sonra pek çok ülkenin kanunlarına aile arabuluculuğu dahil edilmiştir. Her ülkenin aile arabuluculuğunu kanunlarına dahil etmesi ve uygulamaya başlaması farklı tarihlerde olmuştur. Ürdün daha önce de ifade edildiği gibi 2003 yılında muvakkat bir kanunla kamu meselelerinde arabuluculuğu kabul etmiş akabinde 2006 yılında çıkarılan kanun bu muvakkat kanunun yerini almıştır. Kamunun çeşitli alanlarında tatbik edilmeye başlasa da aileye taalluk eden meselelere dahil edilmesi 2013 yılını bulmuştur. Bir sene sonra 2014 yılında fiilen uygulamaya başlayan aile arabuluculuğunun etkisi Ürdün toplumunda gözle görülür sonuçlar vermeye başlamıştır.

Ürdün'de aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin uyguladığı aile arabuluculuğu Batıda 1970'lerden itibaren uygulanan ve boşanma sürecini kolaylaştırmayı amaçlayan "boşanma arabuluculuğu"²¹ gibi salt boşanma durumlarında uygulanmamaktadır. Boşanma aşamasında olup mahkemede açılan dava sonucunda bu ofislere yönlendirilen meseleler olduğu gibi dava açılmaksızın

19 Sunay İl, "Aile Arabuluculuğu", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23-24,

20 Özbek, "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 'Aile Arabuluculuğu' Konulu Tavsiye Kararı", 72-74.

21 Temel, "İslam Aile Hukukundaki Arabulucu-Hakemlik Uygulamasının Türkiye'de Aile Arabuluculuğuna Muhtemel Katkıları", 311.

boşanma aşamasında olan eşlerin arabuluculuk talepleri olabilmektedir. Ayrıca aile ile ilgili pek çok konuda ortaya çıkan mesele ve ihtilaflarla ilgilenmekte ve birçok anlaşmazlığın çözümüne bakmaktadır. Ancak belirttiğimiz gibi bu ofislerin tek hizmeti bundan ibaret olmayıp bireyleri aşan bir hizmet şuuruna sahiptir. Söz gelimi ailenin önemi, evlilikleri tehlikeye düşüren sebepler vb. konularda toplumsal bilinci artırmak aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin önemli hedeflerinden biridir. Bu hedef doğrultusunda uzman kişilerle koordineli bir şekilde çeşitli sempozyum ve dersler tertip edilmektedir.²² Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin bu hedeflerinin toplumdaki etkilerini ihtiva eden çeşitli saha araştırmaları bulunmaktadır.²³

Ailevî istişarelerin yapılması, ailevî anlaşmazlıkların rızaya dayalı olarak samimi bir yolla bitirilmesi, evlenmek isteyen kişilere rehberlik ve eğitimler verilmesi ofislerin önemli hedefleri arasında zikredilmelidir. Bu hedefler göz önünde bulundurulduğunda mahkemelere bağlı olarak kurulan aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin teorik ve pratik alanda iki türlü çalıştıkları görülmektedir. Aile arabuluculuğu çekişmeli taraflara uygulanırken akademik anlamda ailevî araştırmalar ve çalışmalar yapma gibi teorik alana yansıyan hizmetleri söz konusudur.²⁴ Aile ile ilgili çalışma ve araştırmaların yapılması zamanla bu ofislerin bir literatür oluşturmalarını sağlamaktadır. Bunun zamanla daha profesyonel bir şekilde aile arabuluculuğunun uygulanmasına katkı sağlayacağı tahmin edilebilir bir gerçektir.

Ürdün'deki aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin çalışma ilkelerine bakıldığında şer'î ölçütlerin ve sosyal gerçekliklerin esas alınması gibi bir dinamîğe sahip olduğu görülmektedir.²⁵ Bu özellik Ürdün'deki aile arabuluculuğu uygulamasını batılı ülkelerin uyguladığı aile arabuluculuğundan farklı kıldığı gibi toplumla daha iyi uyumlanmasını sağlamaktadır. Zira gayrimüslimler hariç tutulursa büyük çoğunluğu Müslüman olan Ürdün toplumunun Avrupa merkezli ithal çözümler yerine kendine has yerel çözümleri tercih etmesi aile arabuluculuğunun işlevselliğini artırmaktadır. Bu husus üzerinde durulması gereken ve kanuna aile arabuluculuğunu yeni dahil eden tüm ülkeler için geçerlidir. Halkın sosyolojik, dini ve tarihi kodları göz önünde bulundurulmadan başka yerden alınıp olduğu

22 Sena Cemil el-Hintî, "et-Ta'sîl el-Fıkhî li Amel Mekâtibi'l İslâhi'l Üserî fi'l Mehâkim eş-Şer'iyeti'l-Ürdüniyeti", 239.

23 Ahmed Nasır el-Muvâcede, Velâ Abdül Fettah es-Serâyera, "Devru Mekâtibi'l-İslâhi'l-Userî fi'l-Haddi mine't-Talâki min Vechihi Nazaru'l-Ezvâc el-Mütেকâdeyn fi'l-Mehâkimi's-Şer'iyeti fi'l-Müctema'l-Ürdünî", 764-68.

24 "Şiâru Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî".

25 Sena Cemil el-Hintî, "et-Ta'sîl el-Fıkhî li Amel Mekâtibi'l İslâhi'l Üserî fi'l Mehâkim eş-Şer'iyeti'l-Ürdüniyeti", 238-39.

gibi uygulanan kanun maddeleri toplumda karşılık bulamayacaktır. Dolayısıyla devletin siyasi yapısıyla uyumlu fakat toplumun pratik ve değerleri ile uyuşmayan bir uygulamanın başarılı olamayacağı tahmin edilebilir bir gerçektir.

Amaçları çerçevesinde değerlendirildiğinde aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin ıslah kavramını yaymak ve ailevi sorunların arabuluculuk ve uzlaşma yoluyla çözülmesi gibi önemli bir ilkeye sahip oldukları görülmektedir.²⁶ Bu hedefin gerçekleşmesi toplumsal güvenin devamlılığı açısından oldukça önemlidir. Çünkü toplumun temelini oluşturan ailenin korunmasının yollarından biri aile bireyleri arasında meydana gelen anlaşmazlıkların sulh yoluyla çözülmesidir. Sonuç olarak aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri sorun yaşayan taraflar arasındaki bağın mümkün olduğunca devamını sağlamaya çalışmaktadır.²⁷

Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerini mahkeme süreçlerinden ayıran bir diğer nokta da uygulama zamanının kısa sürmesidir. Bilindiği gibi mahkemede bir davanın görülebilmesi için bir dizi prosedüre uymak gerekir. Bu da tarafların hem yorulmasına sebep olmakta hem de uzun vakit aldığı için davanın sonuçlanmasına dek onların yıpranmasına neden olmaktadır. Bu yönüyle aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri taraflara yoğun resmi süreçlerden uzak olma imkanı sunmakta ve mahkeme tarihleri beklenmediğinden zaman tasarrufu sağlamaktadır. Daha önce zikri geçtiği üzere otuz gün içerisinde davanın çözüme kavuşturulması şartı taraflara kolaylık sunmaktadır.

Öte yandan aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinin sunduğu hizmetlerin ücretsiz olması resmi mahkeme süreçlerine kıyasla büyük bir fırsattır. Şu kadar var ki taraflar uzlaşma varırlar ve anlaşmayı belgelendirmek ve düzenlemek isterlerse (uygulama senedi) şer'î mahkemeler harç kanununa göre anlaşma onay harcının ödenmesi gerekir. Bu harç miktarı mahkeme harcının yarısı kadardır. Ancak anlaşmazlık davası mahkemeden bu ofislere gelmişse yani açılmış bir dava ise ve mahkemede harcı ödenmişse ek bir harç olmaksızın anlaşma belgesi düzenlenir. Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinde düzenlenen ve onaylanan anlaşmalar icra gücü bakımından yargı hükmü mesabesinde. Çünkü şer'î icra kanunu dava açmadan doğrudan icra için sunulan bu belgeyi icra belgesi olarak kabul etmektedir. Taraflardan her kim bu anlaşmayı ihlal edecek olsa karşı tarafın şer'î icra mahkemelerine başvurarak anlaşmaya uyulması talebinde bulunma hakkı

26 Amneh Irshied Al-Oqaili, "The Role of Family Reconciliation and Mediation Offices in Jordan in Reducing Family Disputes from the Viewpoint of Their Workers", 48.

27 İsmail Abdurrahman Necmuddin el-Kûrânî, "Nizâmu'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî fi't Teşri'âti'l-Ürdüniyyeti ve'l-İrâkiyyeti ve Devruhum fi'l-Haddi mine't-Talâki ve Tahkiku'l-Emni'l-Muctema'i", 29.

vardır.²⁸ Ürdün ve Mısır²⁹ gibi aile arabuluculuğu hizmetini ücretsiz sunan ülkelerin yanı sıra, Fransa³⁰ gibi bu hizmetlerin ücrete tabi olduğu ülkeler de bulunmaktadır. Aile arabuluculuğunun ücrete tabi olmasının artı ve eksilerinin olduğu hatırd tutulmakla birlikte ücretsiz olmasının pek çok kişinin faydalanmasına imkan sağlayacağı muhakkaktır. Ürdün'deki ofislerin sadece boşanma arabuluculuğunu icra etmedikleri daha önce zikredilmişti. Dolayısıyla boşanma haricinde aile ile ilgili pek çok meselenin mahkemeye başvurmaksızın çözülebileceği düşünüldüğünde ücret şartının olmaması taraflara büyük oranda rahatlık sağlamaktadır. Boşanma aşamasındakilerin mahkemeye başvurarak dava açma imkanı söz konusu olsa da boşanma dışındaki ailevî ihtilafların uzman bir arabulucuya başvurarak çözüme kavuşturulması hem bireyleri hem toplumu koruyan önemli bir alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemidir.

Aile Islah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofislerinin Aile Anlaşmazlıklarının Çözümünde Oynadığı Rol

Farklı düşünceleri sebebiyle anlaşmazlık yaşayan tarafların çözüm arayışı gereksiniminde dışarıdan bir müdahale şeklinde tanımlanan arabuluculuk uygulamasının insan ilişkilerinin pek çok alanında kullanıldığı bilinmektedir. Arabuluculuğun pek çok farklı tanımı yapılabildiği için tanımları bir tarafa bırakarak gayri resmi olsa da geçmişi uzun bir tarihe dayanan bu uygulamanın ve pek tabi ailevî ilişkilerde de ihtiyaç hissedilen bir uygulama olduğunu belirtmek gerekir.³¹ Bu ihtiyaçlar doğrultusunda faaliyete geçirilen aile arabuluculuğu Ürdün'de önemli bir rol üstlenmiştir. Aşağıdaki tablolarda sunulan veriler aile arabuluculuğunun Ürdün'deki önemini ve rolünü göstermesi bakımından önemlidir.

Tabloda görüldüğü gibi talak başta olmak üzere erkeğin karısını sebepsiz olarak boşadığı durumda tazminat ödemesi, nafaka (kadın, çocuk, ilaç, eğitim, iddet ve akraba), nafakanın kesilmesi, mesken ücreti, hidâne ücreti, hidâne ile ilgili diğer konular, çocukların ziyaret edilmesi, velinin kızının evlenmesine mani olması, mehri muaccel ve müeccel, miras anlaşmazlıkları, yolculuk izni, mali ödemeler, bazı hakların düşürülmesi ve son olarak aile ile ilgili çeşitli meseleler aile islah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinde görüşülmekte ve karara bağlanmaktadır.

28 “Teşkilü Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî”.

29 Taş, “Mısır'da Tahkim Müessesesi ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları”, 127.

30 Özcan, “Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu”, 388.

31 İl, “Aile Arabuluculuğu”, 23-24.

32 “Takrirü'l-İhsâ es-Senevî”-2023.

Bu bilgiler Ürdün Kâdilkudât dairesinin resmi sitesinden alınmıştır.

Tablo 1.
2014-2023 Yıllarında Aile İslah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Yoluyla Bazı Konularda Yapılan Toplam Anlaşma ve Uzlaşmalar³²

Yıl	Toplam İttifak Sayısı	Talak	Erkeğin Sebeatsız Boşadığı Durumda Kadına Tazmin Ödemesi	Kadın Nafakası	Çocuk Nafakası:	İlaç Nafakası	Eğitim Nafakası	Akraba Nafakası	Nafakamın Kesilmesi	İddet Nafakası	Mesken Ücreti
2014	79	30	0	24	0	0	0	0	2	0	2
2015	162	56	2	22	5	0	0	0	38	0	3
2016	3141	560	15	315	326	0	82	8	487	0	78
2017	9893	977	27	1462	1312	0	426	17	1020	0	351
2018	14427	1493	39	2478	2465	62	842	104	1998	276	586
2019	20197	1414	4066	1490	46	265	2682	164	1441	533	786
2020	19942	1221	74	3950	3609	22	1416	260	2497	290	783
2021	26578	1289	56	5250	4529	39	1902	477	3910	187	1018
2022	32500	1050	92	6665	6123	38	3034	629	5182	191	1136
2023	40513	719	78	7795	7523	55	5118	833	5779	158	1278
Toplam	167433	8809	4449	30554	26938	481	15502	2492	22354	1846	6021
Yıl	Hidâne Ücreti	Hidâyeye Dahil Konular	Çocukları Görmeye ve Ziyaret İsteği	Velinin Kızını Evlenmekten Menetmesi	Mehri Muaccel ve Müteccel	Mirasla İlgili Anlaşmazlık	Başka Meseleler	Iskat	Yolculuk İzni	Mali Ödeme	
2014	1	12	6	0	1	0	1	0	0	0	
2015	0	4	19	0	3	1	0	9	0	0	
2016	71	67	236	2	104	69	2	649	14	56	
2017	370	274	653	1	280	96	469	1657	455	46	
2018	516	388	914	0	499	2	933	642	48	131	
2019	831	55	4104	116	5	78	654	80	2	1185	
2020	805	795	1384	11	61	1	2196	529	18	17	
2021	1015	1105	2221	1	53	0	3324	136	60	6	
2022	1153	1023	2328	2	58	0	3612	114	69	1	
2023	1277	994	2364	0	38	0	3796	521	78	0	
Toplam	6039	4717	14229	133	1102	247	14987	4337	753	1442	

Bu tabloda, belirtilen konularla ilgili sorun yaşayan ailelerin bu ofislere başvuru yaptığı ve anlaşmazlık yaşayan taraflar ile ofis aracılığıyla sağlanan uzlaşma sayıları verilmiştir. Bu veriler, Ürdün'de uygulanan aile arabuluculuğunun, Avrupa'da ortaya çıkan ve uygulanan boşanma arabuluculuğuna göre daha geniş bir kapsam taşıdığını ortaya koymaktadır. Muhtemelen, ofis sayılarının gün geçtikçe artmasının

sebeplerinden biri, aileye dair hemen her konunun bu ofislerde görüşülüp çözüm bulunabilmesidir.

Tablodaki veriler incelendiğinde 2014 yılında faaliyete başlayan bu ofislerin toplam uzlaştırma sayılarının 2020 hariç her senede artış göstermiştir. (2020'deki uzlaştırma sayısı 2019 senesinden 255 daha azdır.) Yine tablodan hareketle nafakanın ofislerin çözdüğü önemli konular arasında olduğu anlaşılmaktadır. Uzlaştırma sayılarına göre kadın nafakası ile ilgili ittifaklar 30554 ile en yüksek sayıya sahiptir. Bunu 26938 uzlaştırma ile çocuk nafakası ve 22354 ile nafakanın kesilmesi meseleleri izlemektedir.

Aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri talak sayısının azalmasına önemli katkı sağlamıştır. Kâdilkudât dairesi raporuna göre 2023 yılı toplam talak sayısı azalarak mahkemelerdeki talak davaları 2023 yılında 2022'ye kıyasla % 4,8 azalmıştır. 2022 yılındaki talak sayısı 26756 iken 2023 yılında 25464'e inmiştir. Ayrıca 2023 yılında ailevî meselelerin çözümü için ofislere yapılan başvuru 2022 yılına oranla % 16 artmıştır.³³

Kâdilkudât Abdülhafız er-Rabata'nın 2024 yılı Ağustos ayında yaptığı açıklamaya göre, aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofisleri sayesinde dokuz binden fazla aile, dağılma tehlikesinden kurtularak yaşamlarını birlikte sürdürmeye devam etmiştir. Ayrıca, 2023 yılında 40 bini aşkın anlaşmazlık, yargı davası sürecinden çıkarılarak rızaya dayalı uzlaşma ile sonuçlanmıştır.³⁴

Aile bireylerinin zamanla bu ofislere meyletmesinin nedenlerinden biri aile mahremiyetinin korunmasıdır. 2013 tarihli ve 17 sayılı Aile Islah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofisleri Kanunu'nun 9. maddesi, c bendi uyarınca, ofislerdeki görüşmeler ve işlemler gizli bir şekilde yürütülür. Ailevî özel durumların korunmasını esas alan bu ofislerin çalışma sistemi başarıyı artırdığı da söylenebilir. Çünkü bu bakış açısı tarafların olayları ve anlaşmazlıkları daha şeffaf bir şekilde anlatarak sorunun çözülmesini teşvik edicidir.³⁵

Tablodaki veriler incelendiğinde bu ofislere bizzat yapılan başvurular ve mahkemelerden bu ofislere gelen talak davaları ile on sekiz yaş üstü evlilikler ile ilgili başvurularda üç türlü sonuç görülmektedir. Birincisi anlaşma ile sonuçlanan sulh, ikincisi anlaşma olmadan sonuçlanan sulh ve üçüncüsü de sulhun gerçekleşmediği durumlardır. Tablodaki verilere göre anlaşma ile sonuçlanan sulh davalarının sayıları büyük bir farkla diğerlerinden fazladır.

33 Nida eş-Şennâk, "İnhifâdu Halâti't-Talâk", *er-Ra'y*, 15 Eylül 2024.

34 "Mekâtibu'l-İslâhi ve't-Tevfiki'l-Userî Havvalet Eksar 40 Elf Kadiyye li'l-İttifâkiyyat er-Ridâiyye", *el-Memleke*, 25 Ağustos 2024, <https://www.almamlakatv.com//news/149321>.

35 "Teşkilu Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî".

Tablodaki verilerden hareketle zikredilmesi gereken bir diğer husus ise on sekiz yaş altı evliliklerdir. 2019 tarihli *Ürdün Ahvâl-i Şahsiye Kanunu* 10. maddesi a bendine göre evlilik ehliyeti için tarafların on sekiz yaşını tamamlaması şarttır. Ancak aynı maddenin b bendine göre hakim bazı özel durumlarda on altı yaşındaki kişilerin evliliğine izin verebilir.³⁶ Tabloda izin verilen durumların verilmeyen durumlara nazaran daha çok olduğu görülmektedir. Hakim bu tür evliliklere maslahatı gerektiren bir zaruret olup olmadığına bakarak karar vermektedir.

Tablo 2. *Ürdün Genelinde 2023 Yılında Aile İslah, Arabuluculuk ve Uzlaştırma Ofislerine Yapılan Başvuruların Sonuçları*

Ofislere Bizzat Yapılan ve Mahkemelerden Bu Ofislere Yönlendirilen Talak ve 18 Yaş Altı Evlilikler Dışındaki Durumların Sonuçları	Talak Durumlarının Sonuçları		18 Yaş Altındakilerin Evlilik İzinleri		Aile ile İlgili İstisnalar			
	Anlaşma ile sonuçlanan Sulh	Sulhun Gerçekleşmediği Durumlar	Anlaşma Olmadan Yapılan Sulh	Sulhun Gerçekleşmediği Durumlar				
39260	8477	21088	693	625	7322	3356	187	294

36 “Kanunu'l-Ahvâl-i Şahsiye-2019”.

Sonuç

Aile hukuku ile ilgili uyuşmazlıklarda alternatif çözüm yöntemi olarak uygulanan aile arabuluculuğu Ürdün'de aile ıslah, arabuluculuk ve uzlaştırma ofislerinde yürütülmektedir. Faaliyete geçtiği 2014 yılında önce pilot bölgelerde hizmet vermeye başlamasının ardından ülkenin çeşitli yerlerinde başka şubeler açılmıştır. Bu ofislerin aile hukuku ile ilgili talak başta olmak üzere geniş bir konu yelpazesi vardır. On senelik bir tecrübeye sahip bu ofisler Ürdün'de aile arabuluculuğu hususunda önemli bir rolü üstlenmiştir. Araştırma içerisinde ofislerin kuruluş tarihi, amaçları, çalışma sistemleri ve faaliyetlerine yer verilmiştir. Tüm bunlardan hareketle Türkiye başta olmak üzere aile arabuluculuğunu uygulayacak ülkelerin göz önünde bulundurması gereken hususlar sonuç yerine zikredilecektir:

- Eşlerin rızasına dayalı sulh temelli bir aile arabuluculuğu uygulanmalıdır. Eşlerin arabuluculuğa istekli olması aralarındaki anlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştıracaktır.

- Ürdün örneğinde olduğu gibi aile arabuluculuğunun icra edileceği yerde tek bir alan uzmanı olmamalıdır. Bilakis ilahiyat, psikoloji, sosyoloji ve hukuk alanlarından mezun arabulucular bulunmalı ve başvuru yapan tarafların problemine göre ilgili alan uzmanından yardım alınmalıdır. Böylece çeşitli disiplinlerden faydalanmak suretiyle daha kapsamlı bir uygulama elde edilecektir.

- Aile arabuluculuğu yapılırken gizlilik ilkesine tamamen uyulmalıdır. Bu ilkeye sadık kalınması tarafların yaşadıkları problemlerin esas kaynağını arabuluculara iletmesini sağlayacağı için arabulucunun da buna dayanarak daha etkili bir çözüm bulmasına katkısı olacaktır.

- Aile arabuluculuğunda eşler arasındaki ihtilaflar belirlenmeye ve çözülmeye çalışılır. Arabuluculuk neticesinde kaçınılmaz iki sonuç vardır. Birincisi sulhun sağlanamaması, ikinci ise sulhun sağlanması. Ürdün'de olduğu gibi, taraflar arabuluculuk neticesinde ulaştıkları sonucu resmî onay alarak icra makamına sunabilmelidir. Uzlaştırma sonuçlarına uyulmaması halinde karşı taraf hak talebinde bulunabilmelidir.

- Aile arabuluculuğu Fransa vb. ülkelerde olduğu gibi ücretli ve maliyetli olmamalı ya ücretsiz ya da az bir meblağ karşılığında olmalıdır. Zira yüksek maliyetli olması, bu sisteme olan talebi sınırlayacağı gibi arabuluculuğun etki alanını da daraltacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Ahmed Nasır el-Muvâcede, Velâ Abdül Fettah es-Serâyera. “Devru Mekâtibi'l-İslâhi'l-Userî fi'l-Haddi mine't-Talâki min Vicheti Nazari'l-ezvâci'l-Mütekâdin fi'l-Mehâkimi's-Şer'iyyeti fi'l-Müctemai'l-Ürdünî”. *el-Mecelletü'l-Arabîyye li'n-Neşri'l-İlmî*, sy 41 (2022): 746-75.
- Aktürk, Mustafa. “İslam Hukukundaki Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının Türk Aile Hukukuna Mukayesesi”, *Kırıkkale Hukuk Mecmuası 2*, sy 1 (2022): 91-113.
- Amneh Irshied Al-Oqaili. “The Role of Family Reconciliation and Mediation Offices in Jordan in Reducing Family Disputes from the Viewpoint of Their Workers”. *Sharia and Law Sciens* 48, sy 2 (2021): 41-56.
- Çelik, Mubin Burak. “Aile Uyuşmazlıklarının Çözümü Bağlamında Arabuluculuk Türleri ve Modelleri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 32, sy 3: 1533-69. Erişim 13 Eylül 2024. <https://doi.org/10.15337/suhfd.1487935>.
- Dağlioğlu, Duygu. “Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk”. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, sy 2 (28 Aralık 2020): 551-87.
- el-Memleke. “Mekâtibu'l-İslâhi ve't-Tevfiki'l-Userî Havvalet Eksar 40 Elf Kadiyye li'l-İttifâkiyyat er-Ridâiyye”, 25 Ağustos 2024. <https://www.almamlakatv.com/news/149321>.
- “Kanunu'l-Ahvâli's-Şahsiyye-2019”.
- İl, Sunay. “Aile Arabuluculuğu”, *Toplum ve Sosyal Hizmet* 20, sy 1 (2009): 23-32.
- İsmail Abdurrahman Necmuddin el-Kûrânî. “Nizâmu'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî fi't-Teşri'âti'l-Ürdüniyyeti ve'l-İrâkiyyeti ve Devruhum fi'l-Haddi mine't-Talâki ve Tahkîku'l-Emni'l-Muctema'î”. *Mecelletü Cadârâ li'd-Dirâsâti ve'l-Buhûs* 6 (2020).
- “Mekâtibu'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî-Dâiratü Kâdilkudât”.
- Muhammed Abdullah es-Serhân, “el-Visâtatu fi'Kânûni'l-Ürdünî”, *el-Mecelletü'l-Cinaiyyeti'l-Kavmiyye*, 66, sy 2 (2023): 71-103.
- Muhammed Halef Beni Selâme, Nasr Muhammed Sa'îd el-Bel'âvi. “Tesviyetül'l-Münâzaati'l-Medeniyyeti bi'l-Vâsîtatî (Dirâsetün fi Kânûni'l-Visâtati li Tesviyetil'l-Münâzaati'l-Medeniyyeti'l-Ürdünî Rakam 12 li Seneti 2006 m)”. *Ulumu's-Şeriatî ve'l-Kânûn* 44, sy 2 (2017): 137-46.
- Mohamed Khalaf Beni Selâme, “Mediation is a Means Settling Family Disputes: Study on the Jordanian Personal Status Law” *Journal Sharia and Law*, sy 71 (2017): 61-104.
- Nida eş-Şennâk. “İnhifâdu Hâlâti't-Talâk”. *er-Ra'y*, 15 Eylül 2024.
- “Nizâm Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî”.
- Özbek, Mustafa. “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin ‘Aile Arabuluculuğu’ Konulu Tavsiye Kararı”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy 2 (2005): 71-102.

Özcan, Cem, "Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy 9 (2017): 383-96.

Sena Cemil el-Hintî, "et-Ta'sîl el-Fıkhî li Amel Mekâtibi'l İslâhi'l Üserî fi'l Mehâkim eş-Şer'iyeti'l-Ürdüniyyeti". *Ulûmu 'ş-Şeriyeti ve'l-Kânûn* 46, sy 1 (2019): 235-46.

Şen, Yusuf, "İslâm Hukukunda Arabuluculuk", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, sy 22 (2012): 105-135.

"Şiâru Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî".

"Takriru'l-İhsâi es-Senevî"- 2023.

Taş, Mustafa. "Mısır'da Tahkim Müessesesi ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları". *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6-7, sy 1-2 (11 Mayıs 2021): 117-33.

Temel, Ahmet. "İslam Aile Hukukundaki Arabulucu-Hakemlik Uygulamasının Türkiye'de Aile Arabuluculuğuna Muhtemel Katkıları". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*
 Darulfunun İlahiyat XXX, sy 2 (2019): 311-36.

"Teşkîlu Mekâtibi'l-İslâh ve't-Tevfiki'l-Userî".